

POŁĄCZENIA KONSTRUKCYJNE

Połączenia konstrukcyjne nierozłączne są to takie połączenia, w których podczas rozłączania następuje zniszczenie lub uszkodzenie elementów łączonych lub łączników.

Połączenia konstrukcyjne rozłączne są to takie połączenia, które umożliwiają wielokrotne łączenie i rozłączanie elementów konstrukcyjnych bez ich uszkodzenia.

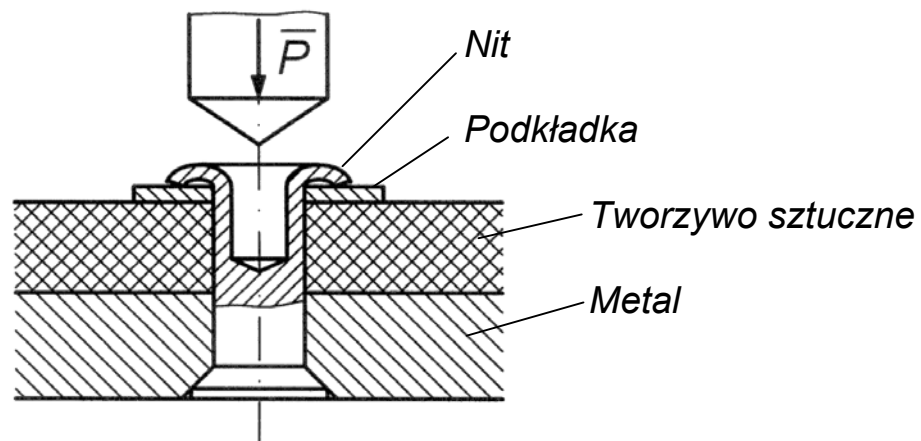
Ze względu na sposób powiązania elementów, połączenia konstrukcyjne można podzielić na:

- **bezpośrednie** – tj. takie, w których elementy są ze sobą połączone bez elementów pomocniczych,
- **pośrednie** – tj. takie, w których wykorzystuje się dodatkowe elementy - łączniki np.: śruby, nity, kołki.

POŁĄCZENIA NIEROZŁĄCZNE

1) NITOWANE POŚREDNIE

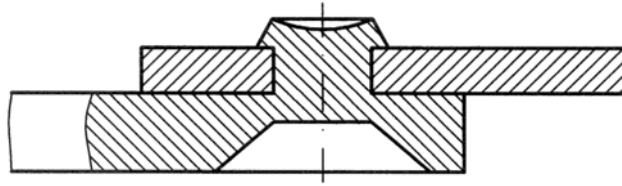
Zastosowanie: łączenie płaskich elementów konstrukcyjnych

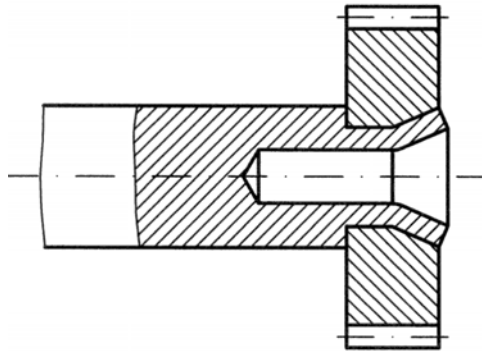
Rys. 1. Połączenie nitowane

W przypadku łączenia części metalowych zaleca się: $g < d_n < 2g$
gdzie: g - grubość blachy, d_n - średnica nitu

2) NITOWANIE BEZPOŚREDNIE

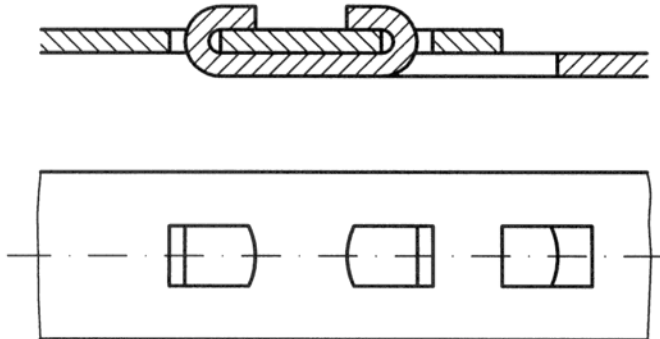

Rys. 2. Bezpośrednie połączenie płyt metalowych cieńszej i grubszej

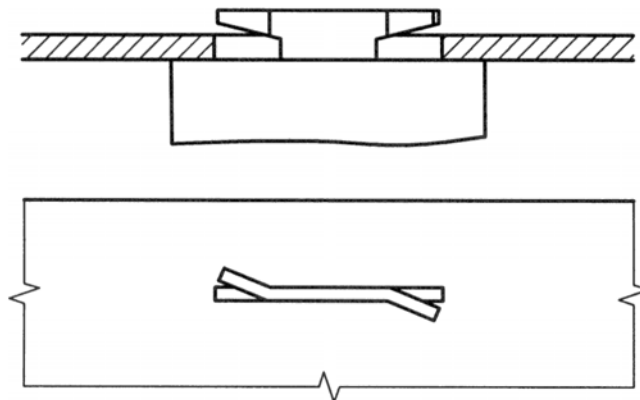
Rys. 3. Bezpośrednie połączenie koła zębatego z wałkiem

3) POŁĄCZENIE ZA POMOCĄ ŁAPEK

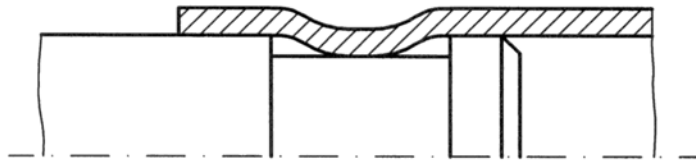
W przypadku blach o grubości $g < 0,5$ mm, łapki są zaginane lub skręcane, jeżeli $g = 1 - 2$ mm łapki są roznitowane

Rys. 4. Połączenie cienkich blach równoległych za pomocą łapek

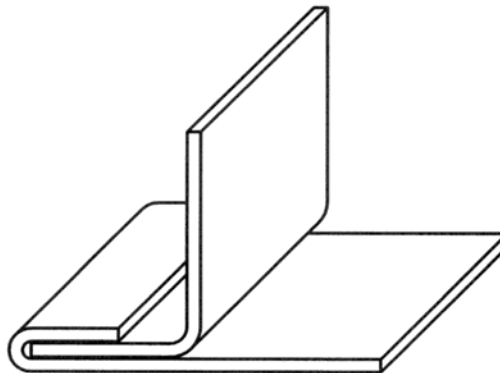
Rys. 5. Połączenie cienkich blach prostopadłych za pomocą łapek

4) POŁĄCZENIE ZA POMOCĄ ZAWALCOWANIA

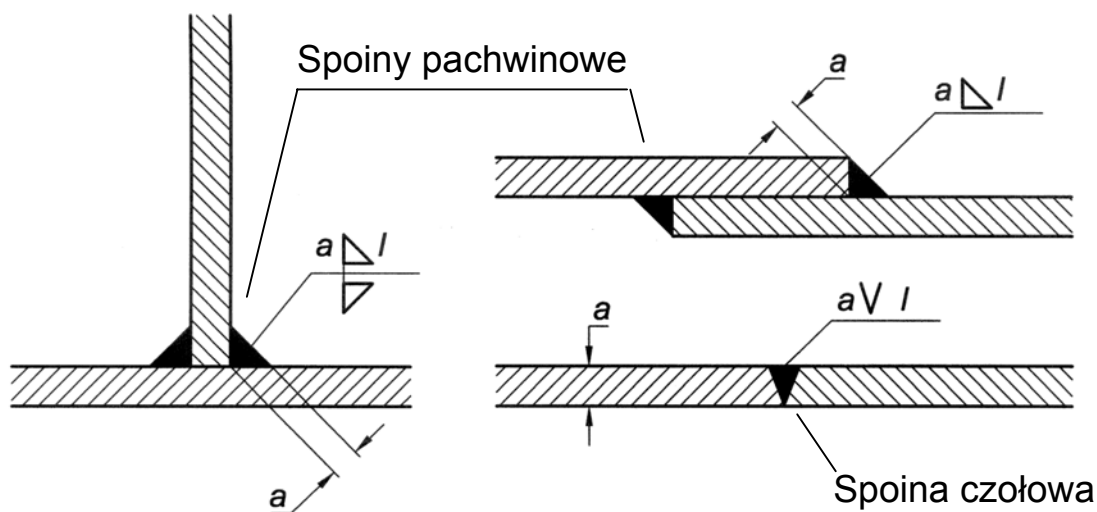
Rys. 6. Połączenie rury cienkościennej z rurą lub prętem

4) POŁĄCZENIE POPRZECZ ZAWINIĘCIE

Rys. 7. Połączenia blach cienkich poprzez zawinięcie

5) POŁĄCZENIA SPAWANE są stosowane rzadziej w konstrukcjach drobnych i konstrukcjach mechanicznych urządzeń elektronicznych. Wykorzystywane są natomiast głównie w konstrukcjach dużych szaf sterowniczych, konstrukcjach wsporczych, dużych obudowach, pulpitach i szkieletach konstrukcyjnych.

Rys. 8. Spawanie czołowe i pachwinowe blach

Naprężenia dopuszczalne w spoinach:

$$k'_r = 0,8k_r; k'_c = k_r; k'_g = 0,9k_r; k'_t = 0,65k_r$$

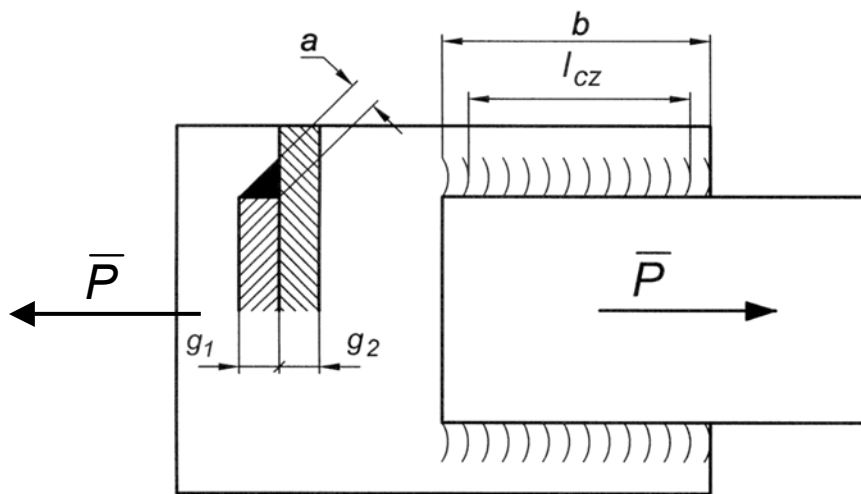
gdzie: $k_r = k_c = 120 \text{ MPa}$

Obliczenia wytrzymałościowe złączy spawanych

Złącza spawane obliczamy uwzględniając każdorazowo rodzaj naprężeń występujących w spoinie.

Przykład obliczeń wytrzymałościowych złącza spawanego

Ze względu na układ sił zewnętrznych w spoinie na rys. 9 wystąpią naprężenia ścinające.

Rys. 9. Złącze spawane poddane działaniu sił rozciągających

Naprężenia ścinające w spoinie:
$$\tau_{sp} = \frac{T}{A_{sp}} \leq k'_t$$

gdzie:

T – siła tnąca w spoinie: $T = \frac{P}{2}$

A_{sp} – powierzchnia czynna przekroju spoiny: $A_{sp} = l_{cz} \cdot a$

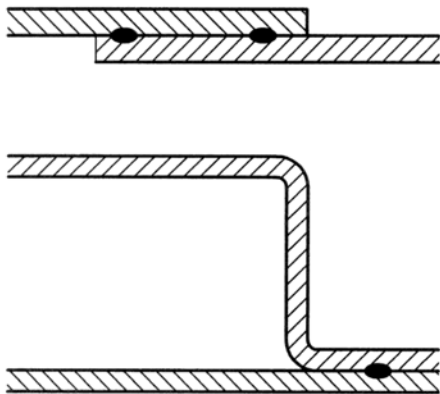
l_{cz} – długość czynna spoiny

a – szerokość spoiny

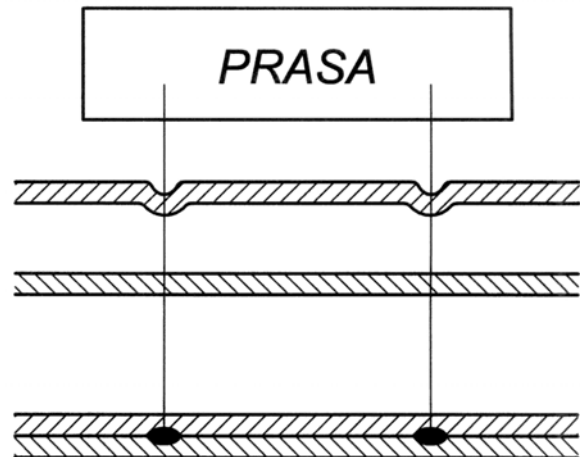
6) POŁĄCZENIA ZGRZEWANE są stosowane w konstrukcjach wsporników, ścianek, obudów, szaf sterowniczych itp.

Zgrzewanie jest procesem łączenia elementów konstrukcji polegającym na ich podgrzaniu w miejscu styku do temperatury plastyczności przy równoczesnym odpowiednim nacisku.

Najczęściej jest stosowane zgrzewanie elektryczne **oporowe**: doczołowe, punktowe, garbowe i liniowe.

Rys. 10. Zgrzewanie punktowe

Rys. 11. Zgrzewanie garbowe

Metodą zgrzewania można łączyć ze sobą różnorodne **metale i ich stopy**

Do łączenia blach cienkich powszechnie stosowane jest zgrzewanie punktowe.

Norma PN-74/M –69020 określa parametry zgrzein punktowych w zależności od grubości łączonych blach.

Np. dla blach o grubości: $g_1 = g_2 = 1,0 \text{ mm}$;

średnica zgrzeiny wynosi 5 mm, siła niszcząca $F=2100 - 5500 \text{ N}$

Dopuszczalne stałe obciążenie złącza zgrzewanego można obliczyć ze

wzoru: $F_r \leq \frac{n \cdot F}{x}$; gdzie: n – liczba zgrzein,

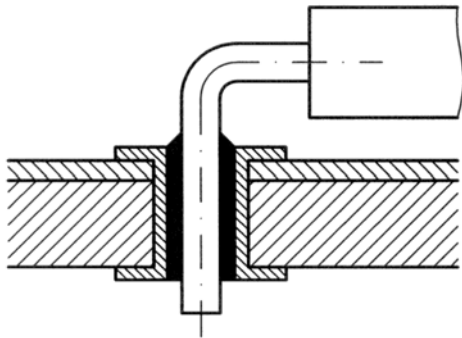
x – współczynnik bezpieczeństwa $x = \frac{R_m}{k_r}$

dla stali - $x \approx 4$

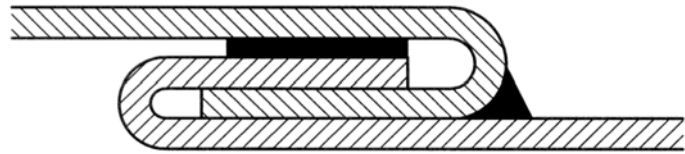
6) POŁĄCZENIA LUTOWANE są to połączenia części metalowych za pomocą spoiwa nazywanego lutem, którym jest metal o niższej temperaturze topnienia niż łączone elementy.

Lutowanie miękkie - jest stosowane często w połączeniach przewodzących prąd, lecz nie przenoszących dużych sił. Ten typ lutowania stosowany jest również w konstrukcjach z blach cienkich np. obróbki dachów, rynny itp.

Luty miękkie są to stopy cyny i ołowiu z dodatkami o temperaturze topnienia $183 - 300^{\circ}\text{C}$. Luty te posiadają małą wytrzymałość na ścinanie $14 - 22 \text{ MPa}$.

Rys. 12. Przyłączenie elementu elektronicznego do płytki

Rys. 13. Kształtowe łączenie blach połączone z lutowaniem

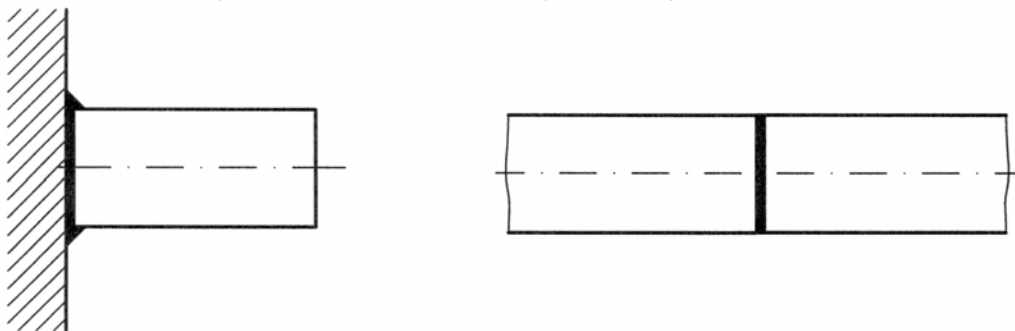
Lutowanie twarde jest połączeniem o własnościach pośrednich pomiędzy lutowaniem miękkim i spawaniem

Luty twarde są to spoiwa mosiężne, srebrne, brązowe, niklowe, o temperaturze topnienia wyższej niż 500°C .

Metale łączone: stal, miedź, stopy miedzi, stale stopowe.

Wytrzymałość znaczna, na ścinanie $k_t = 140 \div 250 \text{ MPa}$

Grubość warstwy spoiwa powinna być mniejsza niż $0,05 \text{ mm}$

Rys. 14. Przykłady zastosowania lutowania twardego

POŁĄCZENIA ROZŁĄCZNE

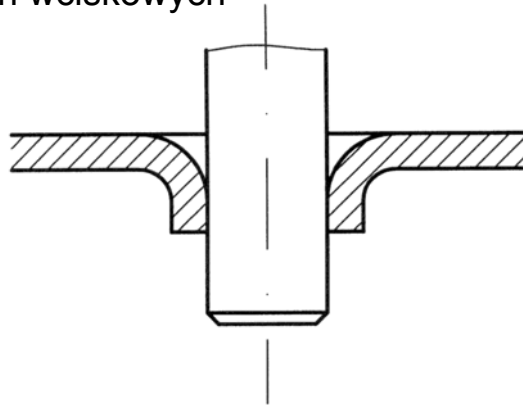
POŁĄCZENIA WCISKOWE

Mogą być wielokrotnie łączone i rozłączane pod warunkiem nieuszkodzenia powierzchni styku.

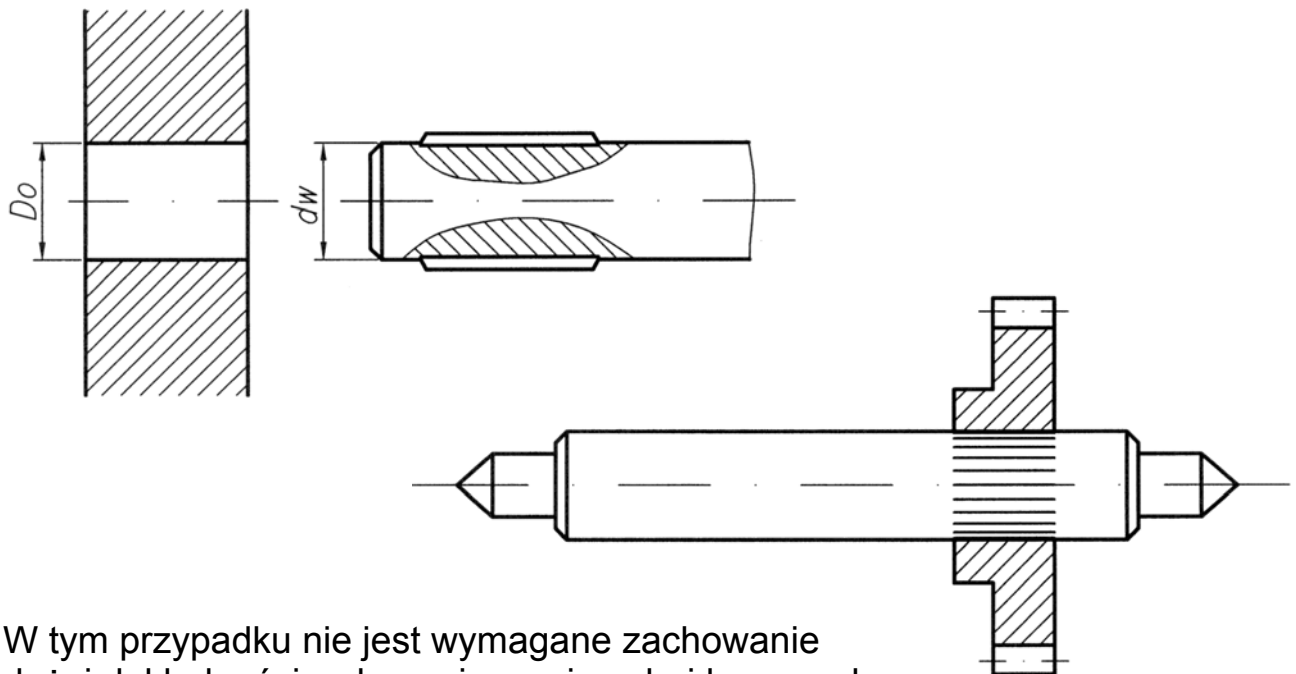
Połączenie wciskowe uzyskuje się poprzez wtłoczenie czopa jednej części do otworu drugiej. Na skutek wtłoczenia w obydwu elementach powstają odkształcenia sprężyste.

W połączeniach wciskowych stosowane jest **pasowanie wtłaczane np. H7/s7**, dlatego można je nazywać połączeniami wtłaczanymi.

Przykłady połączeń wciskowych

Rys. 15. Połączenie wciskowe wałka z kołnierzem o wywiniętej piaście

W tym przypadku nie jest wymagane zachowanie dużej dokładności wykonania powierzchni łączonych

Rys. 16. Połączenie wciskowe kształtowe

Obliczenia wytrzymałościowe połączeń wciskowych

Wartość siły wzdłużnej, którą można obciążyć złącze włączane wynosi:

$$F \leq p_r \cdot \pi \cdot d \cdot l \quad \text{w [N]}$$

p_r - wartość jednostkowej siły rozłączającej złącze w Pa.
 d – średnica nominalna w m,
 l – długość połączenia w m.

p_r - zależy od wartości wcisku względnego „w” tj. wartości wcisku odniesionego do wymiaru nominalnego d .

$$w_{min} = \frac{W_{min}}{d} = \frac{d_{w min} - D_{o max}}{d} \quad \left[\frac{\mu m}{mm} \right]$$

$$w_{max} = \frac{W_{max}}{d} = \frac{d_{w max} - D_{o min}}{d} \quad \left[\frac{\mu m}{mm} \right]$$

Wartość p_r - określa się na podstawie wcisku względnego, rodzaju materiału oraz prędkości łączenia elementów wyrażonej w $m \cdot s^{-1}$.
 Wartości p_r są stabelaryzowane. Przykład: czop stalowy, tuleja stalowa,
 $w = 10 \mu m / mm$, $v = 0,001 m \cdot s^{-1}$, $p_r = 29 MPa$.

Wartość momentu skręcającego jakim można obciążyć złącze włączane wynosi:

$$M_s \leq 0,5 p_r \cdot \pi \cdot d^2 \cdot l \quad \text{[Nm]}$$

*Materiały połączeń włączanych: stal – stal, stal – mosiądz
 np. koło zębate - mosiądz,
 wałek - stal*

POŁĄCZENIA KSZTAŁTOWE

1) POŁĄCZENIA KOŁKOWE

Są to połączenia realizowane przy pomocy elementów konstrukcyjnych o kształcie walca lub stożka – nazywanych **kołkami**.

Rozróżnia się:

kołki złączne – przeznaczone do łączenia części mechanicznych,

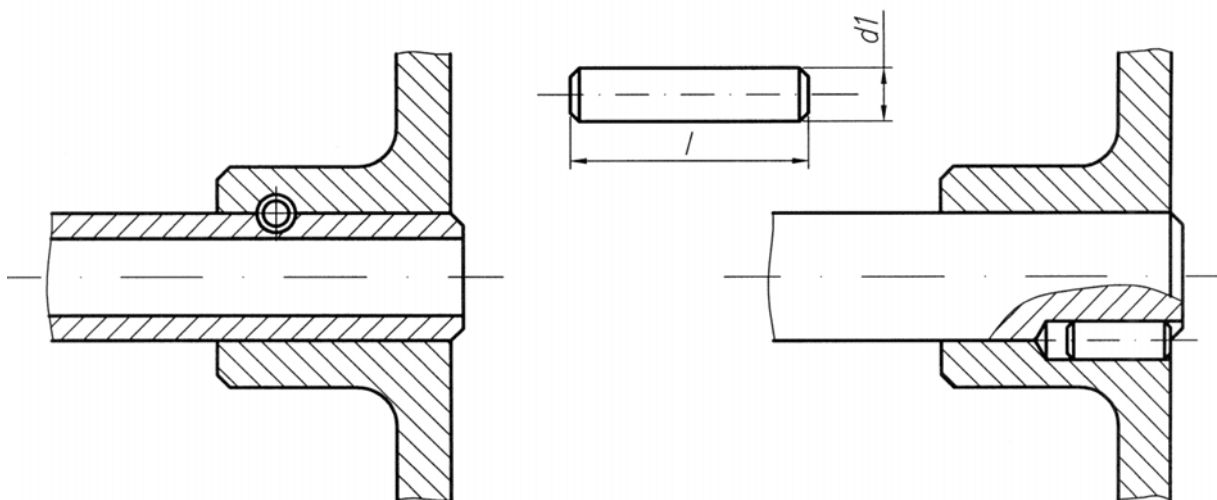
kołki ustalające – przeznaczone do ustalania wzajemnego położenia części mechanicznych,

kołki prowadzące – pełniące rolę elementów prowadzących w parach kinematycznych.

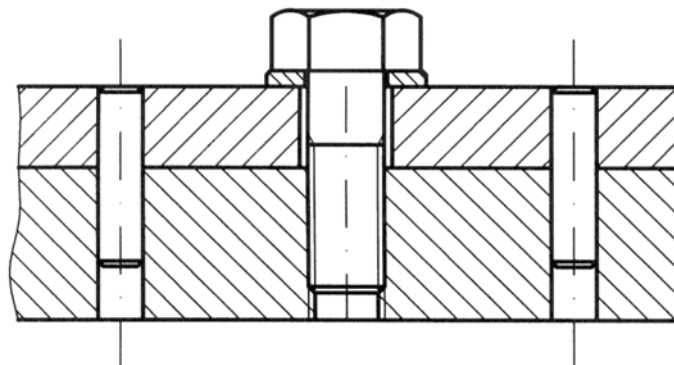
Materiał kołków: stal 45, 55.

Kształty i wymiary kołków określają normy. Parametry kołków walcowych określa norma PN-66/M-85021.

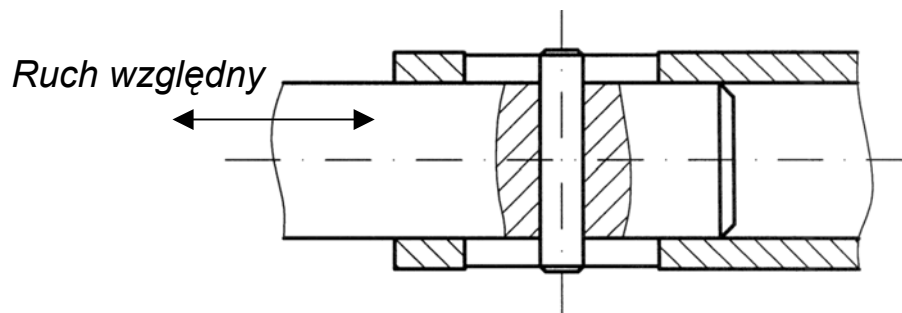
Przykłady połączeń

Rys. 17. Połączenia konstrukcyjne przy pomocy kołków złącznych

Rys. 18. Zastosowanie kołków do ustalania położenia części

Rys. 19. Zastosowanie kołka do prowadzenia części w przypadku ich ruchu względnego

Obliczenia wytrzymałościowe kołków

W przypadku kołków złącznych sprawdzamy warunek na ścinanie

$$d_k \geq \sqrt{\frac{4T}{\pi \cdot k_t}}, \text{ gdzie } T - \text{ siła tnąca w przekroju kołka.}$$

W mechanizmach drobnych przyjmuje się: $d_k = \left(\frac{1}{3} \div \frac{1}{4}\right)d$

gdzie d – średnica wałka

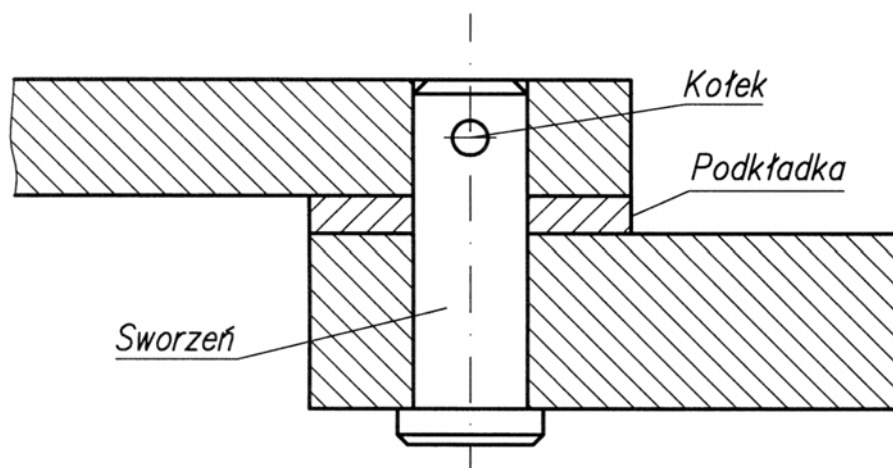
2) POŁĄCZENIA SWORZNIOWE

Sworznie są to krótkie wałki służące zwykle do tworzenia połączeń przegubowych (par kinematycznych).

Sworznie są wykonywane jako: walcowe (pełne i drażnione) oraz kształtowe z łbem lub bez łba.

Sworznie walcowe gładkie – PN-63/M-83001

Sworznie walcowe z łbem – PN-63/M-83001

Rys. 20. Typowe połączenie sworzniowe tworzące przegub walcowy

Obliczenia wytrzymałościowe połączeń sworzniowych:

Sworznie ciasno pasowane – należy sprawdzić **warunek na ścinanie i nacisk powierzchniowy**

Sworznie luźno pasowane – należy sprawdzić **warunek na zginanie i nacisk powierzchniowy**

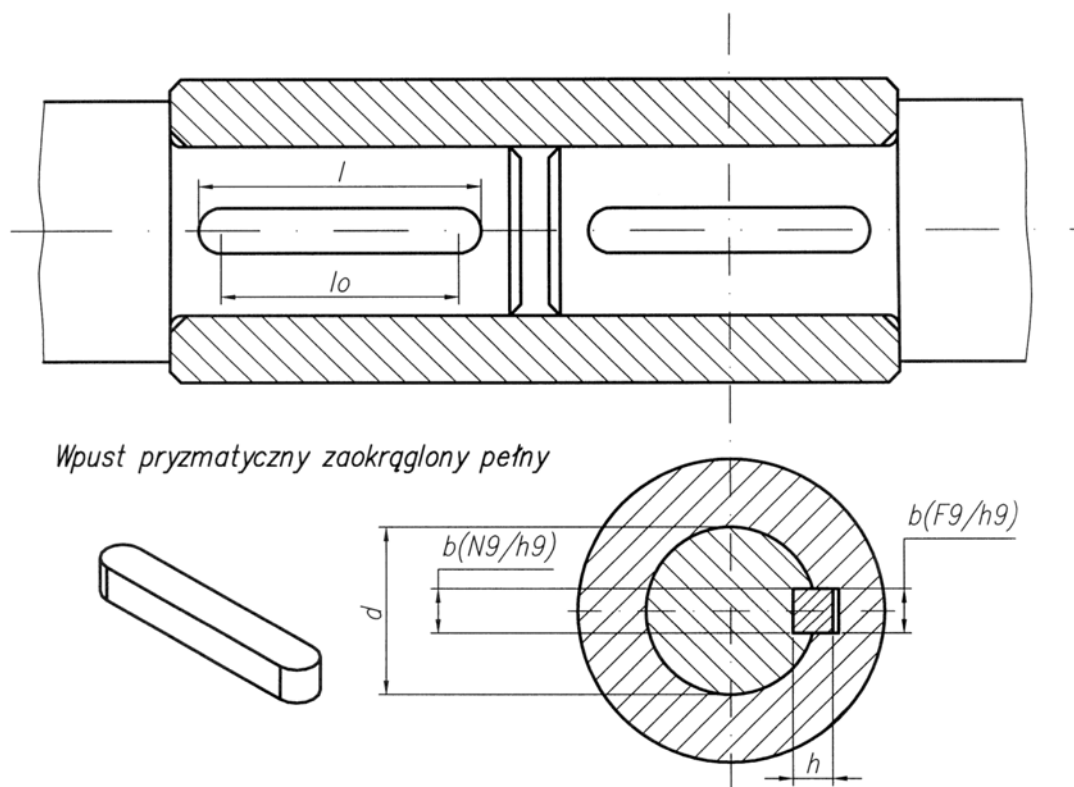
2) POŁĄCZENIA WPUSTOWE

W połączeniu wpustowym elementem łączącym jest **wpust**.

Kształty oraz wymiary wpustów są znormalizowane. Wymiary wpustów pryzmatycznych określa norma PN-70/M-85005, natomiast wpustów czółenkowych norma PN-70/M-85008.

Zastosowanie wpustów:

połączenia kół z wałkami, sprzęgieł z wałkami oraz korb, dźwigni z wałkami itp.

Rys. 21. Połączenie wpustowe czopów wałów i sprzęgła

Połączenia wpustowe są wykonywane jako:

spoczynkowe - pasowanie **N9/h9** w wałku i w piaście,

ruchowe – pasowanie **N9/h9** w wałku oraz **F9/h9** w piaście.

Obliczenia wytrzymałościowe połączeń wpustowych:

Połączenia wpustowe przenoszą moment skręcający

Wymiary poprzeczne wpustu: szerokość i wysokość ($b \times h$) dobiera się z tablic na podstawie średnicy wałka d . Długość wpustu l wyznaczana jest na podstawie obliczeń wytrzymałościowych.

Podstawą obliczeń wytrzymałościowych jest sprawdzenie nacisków powierzchniowych wywołanych przez wpusty.

Długość czynną wpustu l_0 określa się ze wzoru:

$$l_0 \geq \frac{4M_s}{d \cdot h \cdot z \cdot p_{dop}} \quad [m],$$

gdzie:

M_s - moment skręcający,

z – liczba wpustów (1 lub 2),

p_{dop} - nacisk dopuszczalny w Nm^{-2} ,

d, h – poprzeczne wymiary wpustu w m ,

$p_{dop} = (0,7 \div 0,8) \cdot k_c$ - dla połączeń spoczynkowych,

$p_{dop} = (0,35 \div 0,4) \cdot k_c$ - dla połączeń ruchomych.

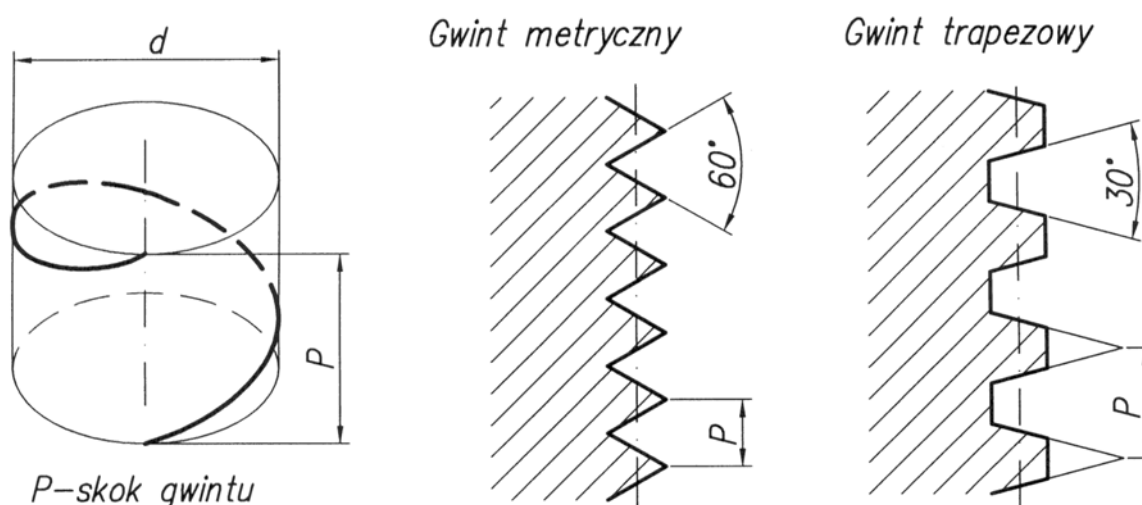
POŁĄCZENIA GWINTOWE

Rodzaje: połączenia pośrednie, połączenia bezpośrednie

W połączeniach pośrednich wykorzystywane są łączniki gwintowe: wkręty, śruby, nakrętki.

W połączeniach bezpośrednich części są łączone za pomocą wykonanego na nich gwintu wewnętrznego i zewnętrznego.

Najczęściej stosowany jest **gwint metryczny zwykły lub drobnozwojowy**

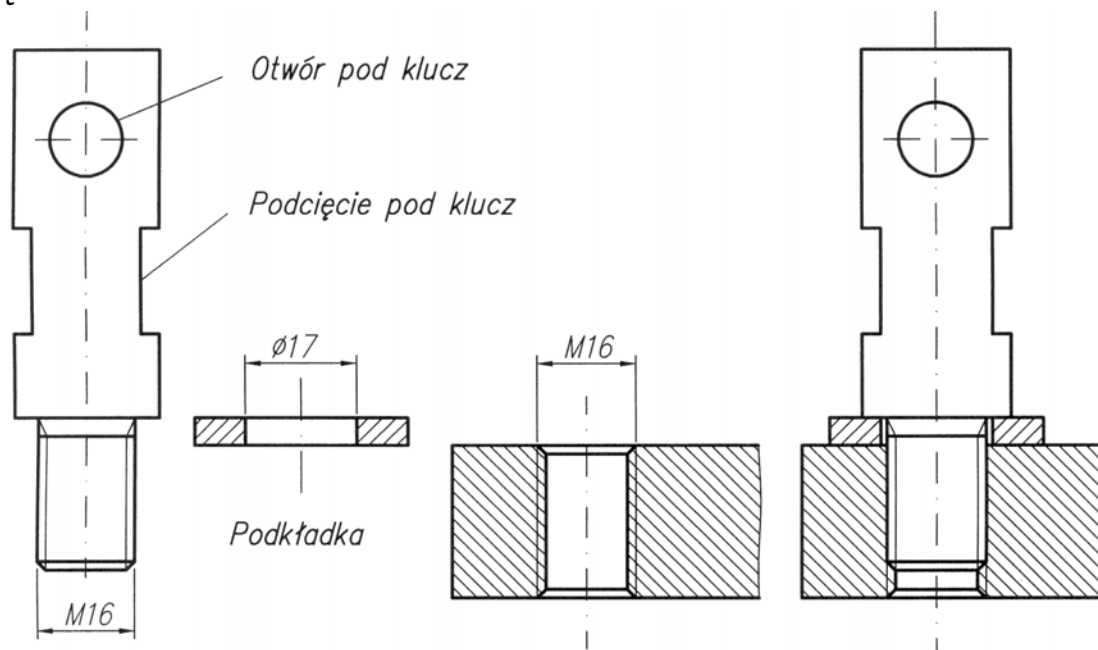
Rys. 22. Parametry geometryczne gwintu

Tablica 1. Wybrane rodzaje połączeń gwintowych i ich oznaczenia

Rodzaj gwintu	Wymiary które należy podać w oznaczeniu	Znak	Przykład
Metryczny zwykły	średnica zewnętrzna śruby w mm	M	M20
Metryczny drobnozwojowy	średnica zewnętrzna śruby x skok w mm	M	M16x1
Calowy	średnica zewnętrzna śruby w calach		3/4"
Rurowy walcowy	średnica wewnętrzna rury w calach	G, Rp	G1/2"
Trapezowy symetryczny	średnica zewnętrzna śruby x skok w mm	Tr	Tr24x5
Trapezowy niesymetryczny	średnica zewnętrzna śruby x skok w mm	S	S22x6
Okragły	średnica zewnętrzna śruby w mm x skok w calach	Rd	Rd32x1/8"
Stożkowy metryczny	średnica nominalna x skok w mm	St. M	St. M6x1
Rowerowy	średnica nominalna gwintu w mm	Rw	Rw9,5

Połączenia gwintowane bezpośrednie

Części łączone bezpośrednio muszą mieć kształt umożliwiający ich skręcenie

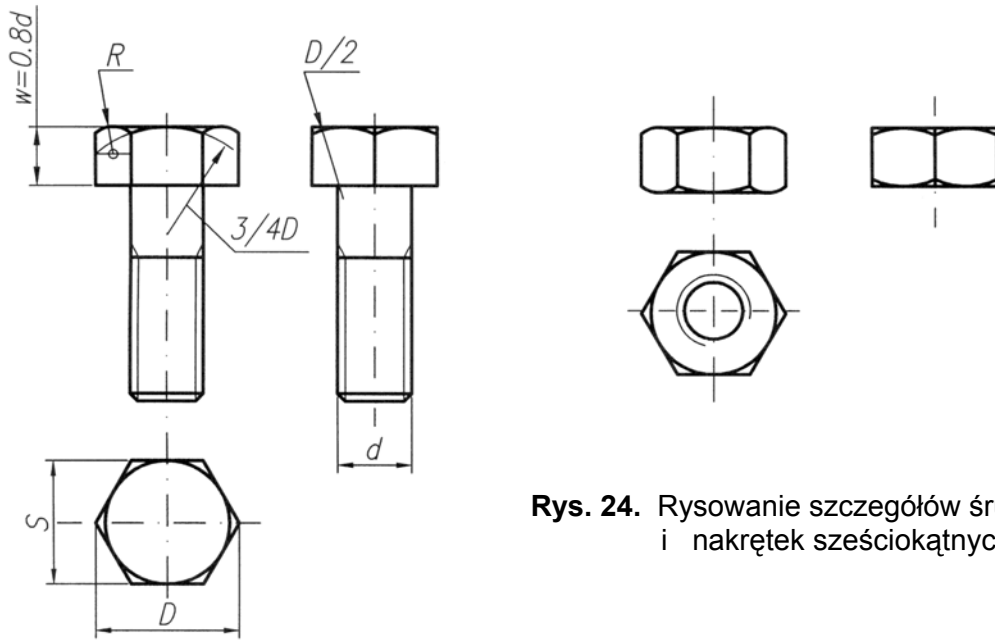
Rys. 23. Przykład bezpośredniego połączenia gwintowego

Połączenia gwintowane pośrednie

Wkrętami nazywane są łączniki gwintowe z gwintami zewnętrznymi i łbem zaopatrzonym w odpowiednie w nacięcia umożliwiające wkręcenie ich w otwór gwintowany za pomocą wkrętaka.

Śruby są stosowane razem z **nakrętkami** i służą do łączenia dwóch lub więcej części. Śruby są zakończone łbem kształtowym umożliwiającym ich przykręcenie za pomocą klucza. Najczęściej są stosowane śruby z łbem sześciokątnym.

Łączniki gwintowe można rysować w sposób dokładny, uproszczony lub symboliczny. Przedstawienie dokładne łącznika pokazuje wszystkie szczegóły postaci konstrukcyjnej zgodnie z zasadami rzutowania. Przedstawienie uproszczone pomija pewne szczegóły jak: wyjście gwintu, zaokrąglenia, fazowania krawędzi itp. Przedstawienie symboliczne polega na rysowaniu odpowiednich symboli jest stosowane na rysunkach złożeniowych o dużej liczbie części.

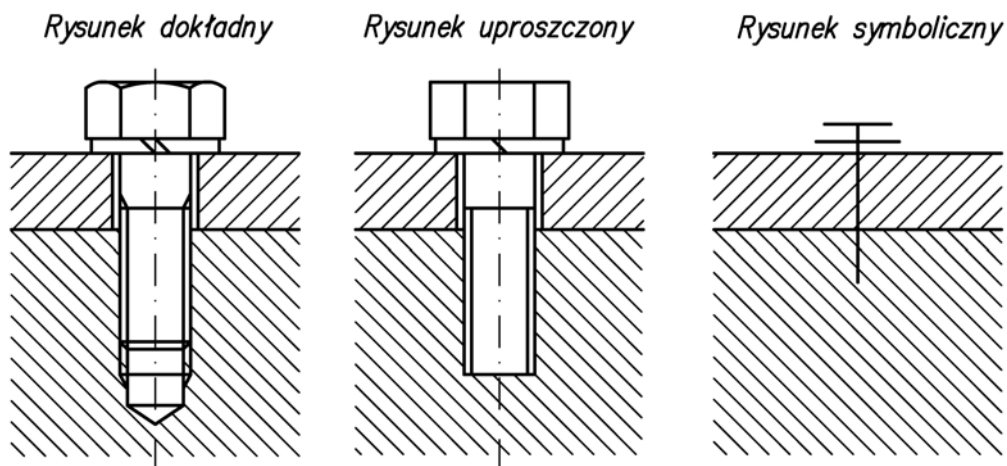

Rys. 24. Rysowanie szczegółów śrub i nakrętek sześciokątnych

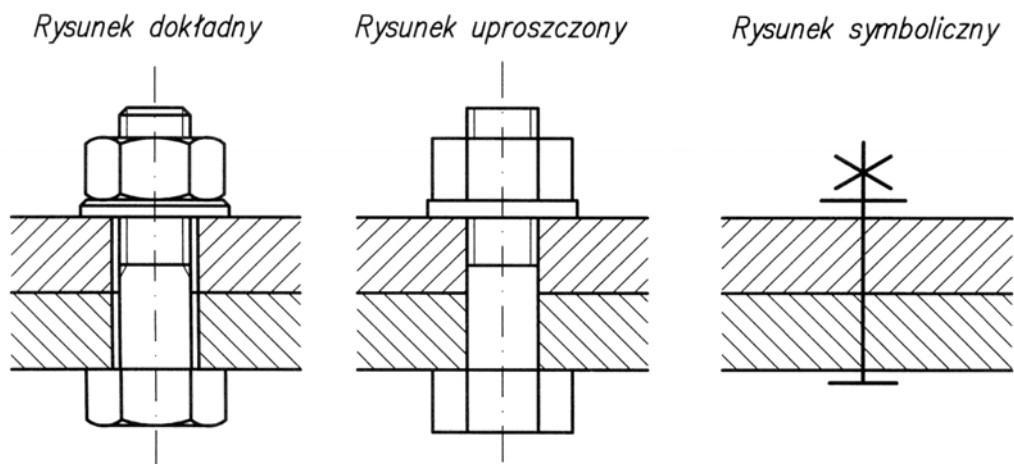
Tablica. 2. Rysowanie dokładne, uproszczone i symboliczne wybranych łączników gwintowych

<i>Rysunek dokładny</i>	<i>Rysunek uproszczony</i>	<i>Symbol</i>
<p><i>Wkręt</i></p>		
<p><i>Śruba</i></p>		
<p><i>Nakrętka</i></p>		
<p><i>Podkładka</i></p>		

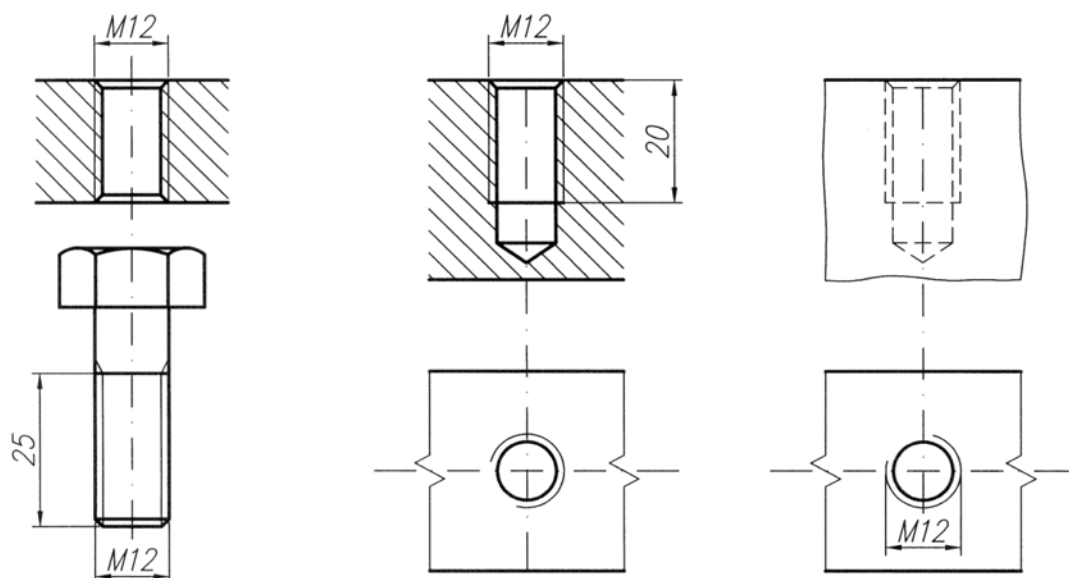
Rysowanie połączeń gwintowych pośrednich

Rys. 25. Połączenie elementów konstrukcyjnych za pomocą śruby

Rys. 26. Połączenie elementów konstrukcyjnych za pomocą śruby i nakrętki

Rys. 27. Wymiarowanie gwintów

Literatura:

1. Bober A., Dudziak M.: Zapis Konstrukcji. Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej. Poznań, 1996.
2. Dobrzański T.: Rysunek Techniczny Maszynowy. WNT, Warszawa, 1998.
3. Lubiński Z., Kociszewski M., Szczurek K.: Rysowanie i projektowanie części maszyn. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne. Warszawa 1989.
4. Praca zbiorowa.: Mały Poradnik Mechanika. WNT. Warszawa, 1994.
5. Rydzanicz I.: Zapis Konstrukcji. Podstawy. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław, 1996.